

(əvvəli ötən sayımızda)

Görkəmli tarixi şəxsiyyət, müasir və müs-təqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu, xalqı-mızın ümmətimilli lideri Heydər Əliyev super-güclərin dini təəssübkeşlik hisslərini iqtisa-di maraqlarla kompensasiya edərək "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanmasına nail oldu. Bununla da həm Qarabağ probleminin həl-linin bünövrəsini qoydu, həm də Azərbyay-canın müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi-nə, onun dönməzliyinin gələcək dövrlər üçün təmin olunmasına rəvac verdi. Din in-sanların fərdi mənəvi aləmində könüllü yer tutduğundan insan mənəviyyatında onun ayrıca yeri olur. Siyasi və hüquqi şüurla qarışdırılmasa da, bəzən böyük siyasətə də təsirsiz qalır. Tarixə səthi ekskurs etmək kifayətdir ki, bəzi ölkələrin dini liderlərinin belə nəinki dinlərarası sülhü və dostluğu, əksinə, düşmənçiliyi və toqquşmanı təbliğ etdiyi yəqin edək. Bəzi ölkələrdə İslamın müqəddəs kitabı olan "Quran"ın nümayiş-karanə şəkildə yandırılması və onun ictimai-ləşdirilməsi buna əyani sübutdur. Bir çox

dəyərlərin beşiyi Qoca Şərq olmuşdur. Son-rakı sivilizasiyalar imperiyaların tərəqqisi və tənəzzülü ilə Qədim Şərq sivilizasiyasından bəhrələnməklə formalaşmışdır. İslamın ya-ranması ilə beşər tarixinin ən parlaq dövrü başlanmış, elm və mədəniyyətin inkişafı ye-nidən Şərq dünyasında olmuşdur. Belə ki, VII-VIII əsrlərdə, yəni İslamın yarandığı və yayıldığı illərdən elm sürətlə inkişaf etmiş, bütün İslam dünyası elmin inkişaf səviyyəsi-nə görə dünyada ən qabaqcıl mövqeyə çı-xmışdır. Xüsusi maraq kəsb edən də odur ki, bəzi din xadimləri həm də böyük kəşflər et-miş, riyaziyyatın, astronomiyanın, təbabətin, mexanikanın, fizikanın, kimyanın və s. elm-lərin bir çox sahələrini inkişaf etdirmişdilər. Fərabə, Biruni, İbn-Sina, Ömər Xəyyam, Nəsirəddin Tusi, Uluqbəy və başqaları misil-siz xidmətlər göstərməklə bir çox müasir elm sahələrinin təməlini qoymuşlar. Həmin dövrdə yeni sivilizasiya əvvəlki mədəni-mə-nəvi dəyərləri dağıtmamış, qoruyub saxla-mış və inkişaf etdirmişdir. Bununla da Qər-bin renessansı üçün zəmin yaratmışdır.

dindən siyasi məqsədlər üçün istifadə edil-məsinə yol verilmir. Ulu öndər Heydər Əli-yevin əsasını qoyduğu, yüksək səviyyədə tənzimlənən dövlət-din münasibətləri sağ-lam zəmində davam etdirilir.

Dünya dini liderlərinin ikinci sammiti-nin açılış mərasimində Prezident İlham Əliyev dinlərarası dialoqu Azərbaycan da qədim tarixə malik olmasını və bu ənənələrə sadıqlığı vurğulayaraq demişdir: "Azərbaycan multikulturalizm dəyərlərini təbliğ edən ölkələrdən biridir. Multikultura-lizm Azərbaycanda həm həyat tərzidir, həm də dövlət siyasətidir".

Yetişən gənc nəsil milli vətənpərvərlik, həmçinin ənənəvi dəyərlər ruhunda tərbiyə olunur, bizim ailə dəyərlərimizə yad olan, milli tənəzzürümüdə uyğun olmayan yeni "dəyərlərin" təbliğinin aşılmasının qarşısı alınır.

Bu istiqamətdə bir çox önəmli addımlar atıldığından anti-Azərbaycan dairələr gənc-ləri hədəf seçməklə beyinlərini zəhərləmək, ənənəvi dəyərlərə qarşı qaldırmaq istəkləri-

Tarixi, milli, mədəni və dini bazisli konsepsiya

Ulu öndər Heydər Əliyev milli və ümumbəşəri dəyərlərin vəhdətində nail olmağa çalışdığı ideologiyamızın mükəmməl elmi konsepsiyasının yaradılması və həyata keçirilməsi sahəsində xüsusi əzmkarlıq göstərmişdir

İslamın yaranmasından təxminən yeddi əsr sonra dünyada elmi-texniki inkişafın, si-vilizasiyanın gedişatında yeni dövr - Avropa-da renessans dövrü yaşanmağa başladı və Qərb sivilizasiyasının əsası qoyuldu. Son dövrlər bir çox tədqiqatçılar Qərb sivilizasi-yasının da süqutundan danışırlar. Belli olan odur ki, yeni sivilizasiya dalğası da sintez sayəsində mümkün olacaqdır. Hələlik lokal miqyaslarda bəzi Şərq ölkələrində (Yaponi-ya, Türkiyə, Pakistan və s.) belə nümunələr olsa da, proses qlobal miqyas almamışdır. Katakizmlərlə dolu, ölkəmizin seçim qarşısında qaldığı XX yüzilliyin sonunda, dövlət böhranının son həddə çatdığı, dövlətsizlik şəraiti yarandığı dövrdə ilk növbədə nələri qorumaq lazım olduğunu, məhz hansı məsə-lələrdə məqsədli şəkildə konservator olma-ğın zəruriliyini yüksək tənəkkürə, siyasi təcür-bəyə, ekstraordinar qərarlar qəbul etməyə qadir olan görkəmli dövlət adamı Heydər Əli-yev müəyyənleşdirdi. Əsas vəzifə beynəl-xalq sərhədlər açıldıqdan sonra sürətlə ge-dən qloballaşma ilə milli özünütəcrid arasın-da optimal nisbətin tapılması idi. Elm, texni-ka və texnologiyanın aid olduğu ümumbəşəri dəyərlərin milli kimliyi müəyyən edən milli-mənəvi dəyərlərə də sirayət etdiyi bir za-manda ən zəruri meyarlar müəyyən edildi. Həqiqi, milli keyfiyyətlərin, milləti yaşadan, onu inkişaf etdirən ənənələrin, potensialın qorunmalı, saxlanılmalı, ondan indi və gələ-cəkdə müstəqil Azərbaycanın inkişafı nami-nə daha səmərəli istifadə edilməli olduğunu xüsusi qeyd edən ulu öndər Heydər Əliyev deyirdi: "Heyatda uğurla yaşamaq üçün xal-qımızın, millətimizin milli-mənəvi dəyərlərinə sadıq olmaq lazımdır, bu milli-mənəvi dəyərləri ümumbəşəri dəyərlərdə birləşdirib mü-a-sir heyat tərzini keçirmək lazımdır".

Tarixdən yaxşı məlumdur ki, keçid dövr-ləri həmişə ictimai böhranlarla, katak-lizmlərlə, təbəddülatlarla dolu, ağırlı və çox mürekkəb olur. İkinci minillikdə Azərbaycan xalqının mentaliteti, müxtəlif kənar amillər tə-sir göstərsə də, əsasən türkçülük və islamçı-lığın üzvi vəhdəti, sintezi şəraitində forma-laşmışdır. Bu baxımdan, uzaqgörən siyasət-çi, ümmətimilli lideri Heydər Əliyev Azərbyay-canın öz strateji yolunu seçməsi haqqında danışarkən dinimizin bu sahədəki mövqeyini və başqa dinlərə düşmənçilik göstərmədiyini xüsusi vurğulayaraq demişdir: "İslam dini əs-rlər boyu bizim mənəviyyatımızın əsasını təş-kil etmiş, müsəlmanların dünyada layiqli yer tutmasını təmin etmişdir".

Qloballaşma ilə milli özünütəcrid arasındakı optimal nisbət

XX əsr antimilli, antiislam və ateizm si-yasəti ilə yanaşı, ümumbəşəri dəyərlərlə əlaqə baxımından da qiymətləndirilir. Ötən əsrin son onilliyi isə milli özünüdərk, milli şüurun, dövlətçilik tənəkkürünün intibahı və milli dövlət quruculuğu ilə yaddaqalandır. Ən ağırlı, ən təbəddülatlı dövr də həmin illər idi. Millətlər varlığı üçün onun milli-mənəvi dəyərlərinin Şərq və Qərb dəyərlərinin sin-

İdrak və inam

Milli-mənəvi dəyərlərin tərkib hissəsi olan din də ümumbəşəri dəyərlərin inkişafı-na, azadkirliliyini, elmi tədqiqatların əleyhi-nə olmamaqla ideoloji və siyasi məqsədlər üçün istifadə olunmalıdır. Hazırda bəzi ideoloqların Avropa ölkələrinin elm və tex-

“

Öz fəaliyyəti dövründə gənclərin tərbiyə olunması ilə bağlı mühüm layiqli işlər görən Prezident İlham Əliyev Gənclər Forumunda demiş-dir: "Gənc nəsil milli-mənəvi dəyərlərə bağlı olmalıdır, öz ədəbiyyatı-na, musiqisinə, incəsənətinə bağlı olmalıdır və biz bunu görürük, biz gəncləri belə yetişdiririk. Əla gənclər yetişdirmişik ki, bu gənclər dağı dağ üstə qoya bilər və əslində, bunu da etdilər. İkinci Qarabağ müha-ribəsi Azərbaycan xalqının əyilməz ruhunun təntənəsi idi".

”

hinə olmuş, din xadimlərinin doqma hesab etdiklərindən kənar nə varsa, qeyri-qanuni və qəbahət hesab etmişlər. Əslində bunlar din xadimlərinin cəmiyyətdəki mövqələrinin qorunub saxlanmasına xidmət edirdi. Lakin xristianlığın əhkamlarının, düşüncə tərzinin dağıdılmasına səbəb olmaqla üç əsrə yaxın davam edən və tarixdə inkvizisiya (öz düş-mənləri ilə vəhşi və amansız üsullarla mü-barizə etmək üçün xristian (xüsusilə katolik) kilsələrinin XIII əsrdən başlayaraq təxminən üç əsrə yaxın fəaliyyət göstərən məhkəmə-polis təşkilatı) adı ilə məşhur olan mübarizə prosesi nəticəsində xristian dünyasında elm və din bir-birindən ayrıldı və Avropada əv-velki xristian əhkamlarından uzaq müstəqil bir həyat - elmi-texniki inkişafın, sivilizasiya-nın gedişatında yeni bir dönüş - renessans dövrü başladı. Bundan sonra xristianlıq əsa-sən simvolikləşdirildi və insanların fərdi mə-nəvi (vicdan) işi kimi məhdudlaşdırıldı.

Şərq dünyasında isə dinin elmə qarşı lo-yallığı, ona aşkar şəkildə mane olmaması, bir sözlə, İslamın elmə yaxşı, xoş münasi-bəti elmin dinin təsir dairəsindən çıxmasına güclü təkan, rəvac verməmişdir. Din inam, elm isə idrak hadisəsi olmaqla yolları da fərqlidir və kəşşimdir. Elm öz yolundan çıxıb inamı, din isə idrakı əvəz etmək iddiasına düşdükdə ziddiyyət və qarşıdurma yaranır, hər biri özlüyündə psevdodini və psevdoel-mi olmaqla mürtəce xarakter alır və cırışır. Buna səbəb isə istər din, istərsə də elm ki-mi sosial qurumları təmsil edən insanların şəxsi maraqları və mənafeləridir. Hər iki so-sial hadisə şəxsi maraqlar üçün alətə çevriləndə də qarşıdurma yaranır. Bu situasiya-dan da istifadə edən Qərbdəki bəzi ideoloq-lar öz intibahlarının səbəbini dinlərinde gö-rürlər. Halbuki Qərbdə çoxdan din insanla-rın fərdi mənəviyyatından çıxaraq sosiala-şmış, siyasiləşmiş və ideologiyalaşdırılıb.

Əslində "sivilizasiya" mənada yanaş-saq, aydın olur ki, beşəri inkişafın əsasən sivilizasiya anlamı ilə səsləşən mü-hüm mərhələləri dini dəyərlərə yaxınlaş-maqdan daha çox onlardan uzaqlaşmağa meyillidir. Sivilizasiyanın əsası Şərqdə qo-yulub, xristianlıq isə əsasən Qərbdə yayıl-sa da, mahiyyət etibarı ilə hazırda birincisi Qərb, ikincisi isə Şərq hadisəsidir. Geniş mənada və miqyasda dinlərə sivilizasiya mövqeyindən yanaşsaq, belli olur ki, hər iki dinin Şərq dəyərlərini təmsil etməklə bir ci-nahda dayanması ən optimal seçimdir.

Sağlam zəmində tənzimlənən dövlət-din münasibətləri

İndi Azərbaycanda dini ayrı-seçkiliyə, ksenofobiya, islamofobiya, antisemi-tizmə qarşı birgə mübarizə aparılmaqla,

nə, məqsədlərinə nail ola bilmirlər. Çünki gənclərimiz vətənpərvərdir, Vətəni sevmək-lə ona çox bağlıdırlar. İkinci Qarabağ müha-ribəsində bu öz təsdiqini bir daha tapdı. Mü-haribədən xeyli müddət əvvəl Bakı Dövlət Universitetinin 100 illik yubileyindəki çıxı-şında ənənəvi və ailə dəyərlərinə sadıqlığı xüsusi önəm verən, onların təbliğini hamı-mızın işi hesab edən Prezident İlham Əliyev demişdir: "İndi bəziləri istəyirlər ki, bizim lü-ğətimizdən "ağsaqqal", "ağbırçək" sözləri çıxsın, necə ki, bəzi ölkələrdə. Onlara ba-xanda adam dəhşətə gəlir. Sonra da bizə deyirlər ki, gələn bizə integrasiya edin. Mən bir dəfə demişəm, hələ Avropada o iqtisadi böhran baş alıb gedəndə dedim ki, biz ha-raya integrasiya etməliyik, böhrana? Hara-ya integrasiya etməliyik, "Stop İslam!" de-yənlərə?".

Vətən müharibəsinə qədərki, ötən illər vərində cənab Prezidentimiz İlham Əliyev tərəfindən aparılan təqdirləyici işlər Ulu Öndərin tövsiyələrinin yerinə yetirilməsi-nin bariz nümunəsidir. Böyüyen gənc nəslin vətəndaş kimi formalaşması, şəxsi mənəfe-yi dövlət mənafeyi prizmasından keçirməsi, vətənə sonsuz sevgi hisslərinin aşılınması, milli-mənəvi dəyərlərin ictimai münasibətlə-rin mühüm komponentinə çevrilməsi bu cə-hətdən çox vacibdir. Vətən müharibəsində gənclərin həlledici rola malik olması onların milli ruhda, milli ləyaqət və vətənpərvərlik hissləri ilə böyüməsində idi. İnsanın qəlbin-də vətənə bağlılıq, sədaqət olmadan vətən-pərvər olması mümkün deyil. Bunun üçün də Vətənə bağlılıq, Vətənə sevgi, Vətən ma-raqlarını, dövlət maraqlarını hər şeydən üs-tün tutan gənclərin tərbiyə olunması ən üm-də vəzifələrdəndir. Öz fəaliyyəti dövründə gənclərin tərbiyə olunması ilə bağlı mühüm layiqli işlər görən Prezident İlham Əliyev Gənclər Forumunda demişdir: "Gənc nəsil milli-mənəvi dəyərlərə bağlı olmalıdır, öz ədəbiyyatına, musiqisinə, incəsənətinə bağ-lı olmalıdır və biz bunu görürük, biz gəncləri belə yetişdiririk. Əla gənclər yetişdirmişik ki, bu gənclər dağı dağ üstə qoya bilər və əslin-də, bunu da etdilər. İkinci Qarabağ müha-ribəsi Azərbaycan xalqının əyilməz ruhunun təntənəsi idi".

Sivilizasiyalar prizmasından üçüncü mi-nillik ölkəmiz üçün etnik-milli müstəvidə türk tənəkkürü, dini müstəvidə isə İslam mə-nəviyyatı ilə səciyyələnir. Postsovet məka-nında öz ərazi bütövlüyünü tam bərpa etmiş yeganə, dünyada isə çox nadir ölkələrdən olan Azərbaycan üçüncü minilliyin ilk yüz ilini tam ərazi bütövlüyü ilə milli özünüdərk, suveren milli dövlət quruculuğu və dövlətçi-lik tənəkkürü ilə intibah dövrü kimi ya-şamaqdadır.

Hümbət MUSAYEV.